

AZ ÍRÁSTUDÁS HATALOM

Gárdonyi Géza szerint „a betű kulcsa a szellemi kincstárnak”. A digitalizáció korszakában, amikor a szellemi teljesítményt lehet igazán nagy sikerekre váltani, még inkább az írástudás lett a felzárkózás záloga. Ennek ellenére a világban ma is közel egymilliárd ember nem tud se írni, se olvasni. Az UNESCO 1965-ben világnappal igyekezett felhívni a figyelmet az analfabetizmus elleni küzdelemre, amelyet minden évben szeptember 8-án tartanak. Bár Magyarországon majdnem a teljes népesség képes a betűvetésre, mégis sokak életét nehezítik meg szövegértési problémák.

◆ Idegesen toporognak a várakozók a XIV. kerületi posta ajtajában. Egy asszony szitkozódva bajlódik a bejáratnál elhelyezett géppel. Némi hezitálás után rábök egy pontra a képernyőn, majd letépi a kinyomtatott sorszámot. Hol a pultok fölött terpeszkedő vetítőkre, hol a cetlire téved a tekintete, aztán egy nőhöz lép, akit arra kér, hogy szóljon neki, ha ő következik. Az ifjú hölgy értetlenkedve áll az olvasni nem tudó asszony előtt, de azért bólint, majd egymás mellé telepednek le a többi várakozó közé.

Szakértők az írástudatlanságot három csoportra osztják. Az elsődleges analfabetizmus esetében az érintett soha nem tudott se írni, se olvasni. A másodlagos analfabéta megtanulta ugyan a betűket, de használatukat nem gyakorolta, így elvesztette a tudását, funkcionális analfabetizmusról pedig akkor beszélünk, amikor valaki képes írni és olvasni, de nem tudja a szöveget befogadni, annak tartalmát megérteni.

Az írástudatlanság elleni küzdelem nemzetközi napjáról az UNESCO 1965-ben tartott teheráni világkongresszusán döntöttek. Az indoklásban az szerepel, hogy emberek százmilliói élnek analfabétaként

a világban, ezért minden eszközt be kell vetni, hogy minél többen megtanuljanak írni és olvasni. Az UNESCO 2018-as adatai szerint Nigerben és Maliban a legmagasabb az írástudatlanok aránya (ebben a két országban a lakosság 35%-a írástudó, a 65 év feletti nigeriek esetében pedig ez az arány mindössze 14%), a legműveltebb nemzeteként pedig az észak-európai országokat emlegetik.

A gazdagabb európai államokba ugyanakkor egyre nagyobb számban vándorolnak be olyanok, akik hazájukban nem fértek hozzá megfelelő oktatáshoz. Az analfabéták integrációja a legnehezebb, a beilleszkedést megkönnyítő nyelvi programokat ugyanis általában olyan bevándorlóknak szervezik, akik legalább az anyanyelvükön képesek írni és olvasni.

Az írástudatlanság felszámolását emellett az is lassítja az Európai Unióban, hogy a több hullámban pusztító világvármány miatt az iskolákat be kellett zárni, és sok gyerek nem tudott részt venni a távoktatásban, aminek következtében jelentős lemaradást halmozott fel.

Sok honfitársunk 15 éves korában még nem képes felfogni az olvasott szöveg tartalmát, és ez a hétköznapi életében is nehézségeket okoz neki.

Az UNESCO azt szeretné elérni, hogy 2030-ra minden fiatalnak hozzáférést biztosítson a megfelelő oktatáshoz, és nagymértékben csökkenti akarja az analfabéták és számolni nem tudók arányát. Sok szegény országban azonban hiányoznak a tömeges iskoláztatás alapfeltételei. Napjainkban mintegy 250 millió gyerek nem látogat semmilyen oktatási intézményt, sokuk azért, mert háborús övezetekben él. Aránytalanság figyelhető meg továbbá a nők és a férfiak írástudása között, mert sok országban a kislányok nem kapnak hozzájárulást a családjuktól ahhoz, hogy tanuljanak.

Az UNESCO minden évben alfabetizációs díjakat hirdet: az egyik a King Sejong-díj, amely az anyanyelvi oktatásra és képzésre helyezi a hangsúlyt, a Konfuciusz-díj pedig az elmaradott térségekben élő felnőttek és beiskolázatlan fiatalok – ezen belül kiemelten a nők és lányok – körében végzett tevékenységet díjazza. A Kin Sejong-díj egyik nyertese tavaly az idősek jogaiért küzdő Ageing Nepal nevű szervezet volt, akik írni, olvasni és számolni tanítják a helyi öregeket. A Konfuciusz-díjak egyikét

a Just Commit Foundationnek ítélték oda, akik történelemmel motiválják és ötletekkel segítik Ghánában a fiatal vállalkozókat. A kínai filozófusról elnevezett elismerést az afrikai civileken kívül egy, az egyetemistákat általános iskolákkal összekötő mexikói és egy menekülteket oktató jemeni szervezetnek ítélték oda.

VAN, AKINEK EGY JELENTKEZÉSI LAP KITÖLTÉSE IS GONDOT OKOZ

A legutóbbi, 2011-es népszámlálási adatok szerint a magyar fővárosban a lakosság 0,8 százaléka analfabéta, a többi megyében pedig a társadalom 1-1,5 százaléka nem tud írni és olvasni. Aggasztóbb adat, hogy becslések szerint hazánkban minden negyedik gyerek funkcionális analfabéta – erről Csapó Benő, a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének egyetemi tanára beszélt nemrég az InfoRádióknak. Ez azt jelenti, hogy sok honfitársunk 15 éves korára nem képes felfogni az olvasott szöveg tartalmát, és ez a hétköznapi életében is nehézségeket okoz neki. Például nem tud ügyeket intézni, értelmezni

a vásárlás után kapott blokkot, és gyakran olyan egyszerűnek tűnő logikai feladványokat sem képesek megoldani, amelyek arra vonatkoznak, hogy két feltüntetett útvonal közül melyik a rövidebb.

A funkcionálisan analfabéta személyek az elsődleges analfabétákhoz hasonlóan nehezen illeszkednek be a társadalomba. Önálló egzisztenciájuk kiépítése, a munkavállalás akadályokba ütközhet, ráadásul információ híján a közügyekből is jobban kiszorulnak, és kevésbé élhetnek a demokrácia adta lehetőségekkel, mint írni-olvasni tudó társaik.

A jelenség visszaszorítását az is nehezíti, hogy a funkcionális analfabéták egy része felülbecsüli saját képességeit. Sokszor jónak tartják írott nyelvi kompetenciájukat, pedig a kutatásokból az derül ki, hogy a saját megítélésükhöz képest sokkal rosszabb a teljesítményük. A helyzet javítására európai uniós szintű és helyi kezdeményezések is vannak, amelyek célja a foglalkoztatási esélyek növelése és a társadalmi helyzet javítása.

„POSZT-HELYESÍRÁS” ÉS „EMOTIKON-STILISZTIKA”

Az online térben a szöveges tartalmakat egyre inkább kiszorítják a képek és videók. A frappáns válaszokat mókás gifek, cinikus mémek vagy emotikonok váltják fel. Az első arckifejezést utánzó jelet Scott E. Fahlman, a Carnegie Mellon Egyetem professzora küldte 1982-ben. A cél az volt, hogy ne legyen félreértés abból, hogy az ironikusnak vagy humorosnak szánt üzenetek nincsenek megkülönböztetve a komolyaktól. Azóta hangulatjelek, mozgóképek széles választéka jelent meg a csetprogramokban, amelyből kedvére válogathat a netező, hogy minél személyesebbé, érzelmesebbé tegye a beszélgetést. A kutatók érdekesnek tartják, hogy nem csupán az arckifejezéseket ábrázoló hangulatjelekre reagálunk, hanem a tárgyakat, szimbólumokat, jeleket – az ősi képrírások logikáját idézve – is felismerjük, és beépítjük a kommunikációba.

Az internetes hozzászólások áradatát látva sokan azt hiszik, hogy a népszerű szövegértési és szövegalkotási képességei sokat romlottak a közösségi média elterjedése óta, de a szakértők szerint inkább arról van szó, hogy ami korábban a színpalak mögött zajlott, most nyilvánosan történik.

„A kommunikáció történetében először nyilatkoznak meg tömegével írásban az emberek: a korábbiak során az írásos nyilvános kifejezés egy szűk, írástudó, az írással professzionálisan foglalkozó réteghez kötődött (a papi, jogász, illetve az újságírói és a szépirói foglalkozásokhoz); ezzel szemben ma a közösségi

média felületein bárki megnyilvánulhat írásos formában, és ezek a szövegek – a Facebook, a Twitter, az Instagram sajátosságaiból adódóan – akár nagyobb nyilvánosságot is kaphatnak” – magyarázza a Képmásnak dr. Veszelszki Ágnes.

A Budapesti Corvinus Egyetem tanszékvezető egyetemi docense arra hívja fel a figyelmet, hogy a kommenteket olvasva nem mondhatjuk azt, hogy sokkal „rosszabbul” írnak vagy fejezik ki magukat az emberek, mint régen: arról van csak szó, hogy ez mostanáig rejtve maradt. „Annyi azonban kijelenthető, hogy mindezek mellett a közösségi média gyorsaságra készítő jellege és a kommentek szinte arctalansága miatt feltehetőleg több a nem átgondolt, kevésbé megszerkesztett, sőt, akár a másik, ismeretlen személyt emiatt támadó üzenet is” – teszi hozzá a szakértő.

Amikor Veszelszki Ágnes először dokumentálta a hálókommunikáció nyelvi sajátosságait, elsősorban a rövidítések túlsúlyát figyelte meg az SMS-ekben és csetüzenetekben, de ezek jelentősége az SMS technológiájának háttérbe szorulásával csökkent. A kutató hangsúlyozza, hogy hasonlóképpen erőteljes – és jelenleg is érvényes tendencia – a képiség jelenléte, gondolhatunk itt a szöveget kiegészítő vagy helyettesítő emotikonokra, emojikra, de arra is, hogy a szöveg bizonyos esetekben (például az Instagramon, hashtagként, vagyis címkeként) már csak a kép(ek) – akár el is hagyható – kísérője. A szakértő úgy véli, hogy a csetelés és kommentelés hatása a helyesírási szabályok lazábban történő kezelésében, a mondatvégi írásjelek (különösen a pont) elhagyásában, a vessző enterrel, sortöréssel történő helyettesítésében, az ékezetek, illetve a nagybetűzés következtelen használatában jelenik meg. „Az elmúlt 15-20 évben végzett vizsgálataim kimutatták, hogy a digitális kommunikációban használt írásgyakorlat egyértelműen hatással van más, nem digitális szövegformák (jegyzetek, írott üzenetek, sőt akár diákdolgozatok) írásmódjára is, bár egyre kevesebb szöveget írunk manapság kézzel, tehát egyre nehezebb a digitális szövegalkotás hatását kézzel írott szövegeken vizsgálni” – fűzi hozzá a nyelvész.

Veszelszki Ágnes szerint annak ellenére, hogy általában sokkal megengedőbbek vagyunk a posztolás közben vétett helyesírási hibákkal szemben, a minél pontosabb, minél helytállóbb, a befogadó megértési szándékát is figyelembe vevő fogalmazás és szövegalkotás a cél. „A posztolók és csetelők sokszor a legfontosabb tényezőzt felejtik el, miközben egy szöveget megírnak: az olvasót. A kitűzött célnak annak kellene lennie, hogy a befogadó megértési, értelmezési nehézségek, félreértési lehetőségek nélkül, minél könnyebben megértse a szöveg tartalmát – és ha ehhez még élvezetes nyelvi forma is járul, az külön örvendetes tud lenni” – hangsúlyozza a kutató. ♦

Szent István-terem

Újjászületett a Budavári Palota csodája!

A történelmi terem és a kiállítás
2021. augusztus 20-tól látogatható.

szentistvanterem.hu

SZÖVEG –
SZÁM KATI

KÉP –
JÓNÁS JÁCINT

„A társadalom szövetét akarták szétszaggatni”

Két hölgy ül velem szemben. Már nem fiatalok. Jó rájuk nézni. Régi időket idéző finom eleganciával ülnek a plafonig érő könyvespolcokkal keretezett tágas szobában. Nem sietősen, nem is hangosan, valahogy mégis sodró erővel mesélnek. Arról, hogyan élték meg gyerekként, hogy egyik napról a másikra megszűnt az otthonuk, és tehetős családjuk nincstelenné vált, hogyan lehetetlenítették el évtizedeken át a munkához jutásukat és a továbbtanulásukat. És hogyan lett a rájuk és kuláknak minősített befogadókra büntetésként kiszabott összezárásból életre szóló kapocs. A gyerekként kitelepített **Haidekker Andreával** és **Tóth Deme Magdával** beszélgettünk **Breuer Klára** otthonában, akinek családját kétszeresen is érintette a kommunista diktatúra kitelepítési akciója.

◆ OSZTÁLYIDEGEN CSECSEMŐK ÉS AGGASTYÁNOK

Az ötvenes évek elején pár hónap alatt lezajlott kitelepítéssorozat csaknem a kilencvenes évekig tabusított téma volt. Téglásy Ferenc önéletrajzi ihletésű filmjének címe így fogalmaz: *Soha, sehol, senkinek*. Amikor ugyanis a kitelepített családokat az 1953-as amnesztiarendelet után nagyon és otthon nélkül szélnek eresztették, alá kellett írniuk, hogy a velük történeletről nem beszélnek. Az 1990 után megindult történelmi kutatás megnyitotta a zsilipeket az emlékezések áradata előtt. Így született meg az *Emberről ültetett nyakunkra* – Kitelepítve Mikófalvára című gyűjtemény is, amelyben kitelepítettek és befogadók visszaemlékezéseiből rakhatjuk össze történelmünk fontos mozaikjait. A könyv létrejöttét a szerzők Breuer Klárának köszönhetik, aki maga is közvetve érintett: Édesapját a Hortobágyra telepítették ki, Lenin-tanyára, ő pedig később Rudas Pálhoz ment férjhez, akit csecsemőként telepítették ki Mikófalvára. „A férjem édesapja munkaszolgálatosként fejezte be a háborút, kicsit profánul fogalmazva lehetősége sem lett volna arra, hogy fasiszta legyen, ha esetleg a valódi bűnösök megbüntetése lett volna

a cél. Édesanyja vele és az ikertestvérével volt áldott állapotban kórházban, amikor az édesapja és a négyéves kislány megkapta a határozatot. Nekik 24 órán belül menni kellett, aztán az anyának is utánuk, miközben a két koraszülött ikergyereket, Palit és a testvérét a kórházban tartották. 6-7 hónapig maradtak a kórházban az orvosok legjobb szándékával, de a szüleik nélkül” – meséli Klára.

31 családot szabadítottak rá a néhány száz lelkes Mikófalvára, ez 70-80 embert jelentett. Amikor Klárát arról kérdezem, Magyarországon összesen hány embert, elmondja, hogy ezt nem is olyan egyszerű kideríteni. A nyilvántartás egy részét megsemmisítették. „Budapestről összesen olyan 13 000-et. Az újszülöttől az aggastyánig komplett családok lettek kiszakítva az otthonukból. Az volt a cél, hogy a társadalom szövetét szétszaggassák. Ha egy faluból csak három családot elvittek – nemcsak azért, mert tehetősebb volt, hanem mert mondjuk bíró vagy presbiter volt köztük –, akkor a többi garantáltan gyorsabban »masírozott be« a TSZ-be. Budapesten a polgári társadalmat akarták lefejezni. Nem kellett gazdagnak lenni, elég ok volt, ha egy család őrizte a polgári értékrendjét. Az csak az egyik eleme ennek a történetnek, hogy

Tóth-Deme Magda, Haidekker Andrea és Breuer Klára

elszedték a vagyonukat – meg akarták semmisíteni ezt a társadalmi réteget. '90-ben kezdődött el egy komoly történelmi kutatás, Bank Barbara, Saád József, Hantó Zsuzsa munkája nyomán mára a kitelepítés ténye és módszertana fel van dolgozva történelző szemmel, de még mindig nem tudott átmenni a köztudatba.”

„MIT KÉPZEL, NYARALNI MEGY?”

Andrea és Magda 8-10 éves gyerekek voltak, amikor családjuk egy reggel megkapta a papírt, hogy egy napon belül hagyják el az otthonukat.

„Kilencéves voltam, annyit tudtam, hogy elmegyünk, és mindent itt kell hagyni – meséli Magda –, illetve még elküldtek rokonokhoz elköszönni és segítséget kérni az összepakolásához. Emlékszem, úgy éreztem, fontos feladatot bíztak rám, kicsit büszke is voltam. Hajnalban jöttek, édesapám meghallotta, hogy becsapódott a kocsiajtó – akkoriban még kevés autó volt –, eléjük ment. A papíron annyi állt, hogy 24 órán belül el kell hagynunk a lakást, és a cím: Mikófalva, Fő utca 128. Édesapám azt sem tudta, hol ez a hely, megnézte a lexikonban. Azt gondoltuk, ez csak egy közbúlsó állomás, és visznek minket a Szovjetunióba. Számozott helyek voltak a vonaton, és a két

kisebb testvéremet lefektették, ezért édesanya és édesapa felállt, és nekem sem jutott már hely. Akkor megsejtettem, hogy kicsit most felnőttem lettem.” Kíváncsi vagyok, milyen indok állt a papíron, de Magda ma sem tudja. „Édesapámnak volt egy kávéháza, de akkor azt már elvették” – mondja. A legszükségesebb holmikat lehetett összepakolni „Édesapám praktikus ötlete volt, hogy mindenkinek vigyünk fekvőhelyet, ágyat, szelnyot, matracot, vittünk egy nagy ládát, később abban tartottuk az élelmiszert, ha hozzájutottunk. Összecsomagoltunk pár edényt, és édesanyám barátnője barkácsolt egy csikótűzhelyt, abban lehetett sütni-főzni-melegíteni” – emlékszik vissza Magda, aki három mesekönyvet vitt magával, amelyeket azóta unokáira örökölt. „Elmentem a rokonokhoz meg az egyik barátnőmhöz, és mire hazajöttem, az összes holmink ki volt pakolva a ház udvarára, mindenki vitte, ami tetszett, mert nem volt hová tenni, senki nem vállalkozott a megőrzésére, hisz nem lehetett tudni, kit visznek el legközelebb. Ruhát is keveset vittünk, meg volt határozva egy súlyhatár. A pályaudvaron kinyitogatták a bőröndöket, és édesanyám ridikülje benne volt az egyikben. Az egyikük gúnyosan odaszólt neki: »Mit képzelsz, nyaralni megy?«”

„ÉDESANYÁM A VICEHÁZMESTERRE GYANAKODOTT”

„Nagyon sokáig vártunk, mire elindult a vonat, július 14-én hajnalban kellett beülni, zárva volt az ajtó, az ablakok lefestve, a vagon tele emberekkel, iszonyú meleg volt, nem kaptunk vizet sem, és csak délután indultunk el. Rettenetes emlék az utazás, rosszul lettek emberek, egy bácsit elvitt a mentő, emlékszem, kárált egy tyúk, biztos szomjazott...Másnap kora reggel Mónosbélnél szállítottak le, mert Mikófalván túl kicsi volt a peron ennyi embernek. Ökrös szekereken jöttek értünk a kuláknak minősített befogadó gazdák, akik kötelesek voltak elszállítani minket. Fáradtan, koszosan érkeztünk, egy fiatalasszony jött élénk, két kuvasszal. Érdekes, a kutyák meg sem ugattak, pedig később megtudtuk, hogy mindenkire vicсорogtak. Ahogy megérkeztünk, Olgica, a gazdasszony rögtön látta, hogy anyám nagyon el volt keseredve – a húgom két és fél éves volt, az öcsém hat... azt mondta neki, ne féljen, amíg nekik lesz, addig nekünk is jut. Szinte rokonai szeretettel fogadtak minket.”

Közben Andrea is belekezd a történetükbe: „A mi családunk számított rá, mert a család többi tagját is kitelepítették, katonatiszteket, gyártulajdonosokat. Állandó téma volt, mikor csöngetnek, tudtuk, hogy 8-ig kell megkapni a határozatot, ezért 8 után minden nap kicsit fellélegeztünk.” Ez a bizonytalanság relatív rövid ideig tartott, ha azt vesszük, hogy május végétől gyakorlatilag másfél hónap alatt zajlott le a teljes kitelepítés. Andrea édesapja ügyvéd volt és földbirtokos, aki az államosítás előtt felajánlotta az államnak a földjeit, a kis fecni papíron mégis az volt feltüntetve okként, hogy földbirtokos. „Édesapám teljesen összeomlott, mami vette kezébe a kiköltözést, fejenként 24 kilót vihettünk bútorokkal együtt. Én is kis felnőttként vittem a hírt, hogy segítsenek felszámolni a lakást, édesapám munkahelyét... és jöttek az emberek, a barátok, rokonok. Nekik köszönhetjük, hogy pár holminkat megmentettünk. Ekkor megtanultam, mennyire fontosak az emberi kapcsolatok, és hogy mindent köszönni kell. Mert ebben az időben mindet kaptunk. A szomszédaink kenyeret küldtek nekünk Mikófalvára, mert nem volt kenyerünk. Volt egy óriási Szmirna-szőnyegünk, ezt fel tudtuk vágni, és a földes szobába leterítettük, hogy valamennyire szigeteljen. Mi már szegények voltunk akkor, kibombáztak minket a régi lakásunkból. Sokat tanakodtunk, ki lehetett, akinek útjában voltunk. Édesanyám a viceházmesterre gyanakodott.” „Valóban, az ún. tömbbizalmik feladata volt, hogy jelentsenek a lakókról” – teszi hozzá Klára.

TÖKBÉLLEVES, NYÚLHÚS ÉS KÖNYVEK

Andrea ügyvéd édesapja útkaparóként dolgozott, Magdáé először a házigazda feladatait végezte, segített aratni, meg ami épp kellett, mert a gazdát elvitték Recskre. Az ok: késve szolgáltatva be az előírt 20 tojást.

„Aztán apuka kőbányában dolgozott, majd Belpátfalván szintén bányamunkán, egyszer rájuk is omlott a bánya. Sosem adta fel, egy barátjával kitanulták munka után a vasbetonszerelést. Valami kis hidacska is építettek, később büszkén mutogatta nekünk, hogy azt ő csinálta. Apu állandóan hozott gombát az erdőből, megérdeklődte, melyik ehető, adott egy munkatársa egy vemhes nyulat, a gazdáktól szerzett egy kis szénát, mi meg a keréknyomokban kerestük a lucernát nekik. De onnantól kezdve másoknak is tudtunk húst adni. Én is megtanultam megnyúzni a nyulakat. Volt az udvaron egy nagy rohadó szénakazal, tavasszal arrébb hordta, a rokonoktól kért Budapestről magokat, és a helyére ültetett. Abban a pihent földben csodálatos saláta, retek, spenót, sóska termett, mindenkinek adtunk belőle. De gyümölcsünk az nem volt soha, az nem terem ott meg.”

Andrea hozzáteszi, hogy Magda édesanyja mindentől, de mindentől tudott finomat csinálni. „Nálunk megéhség volt, édesanyám nem tudott főzni, ezért mindig kifőtt tészta-ételt. Magdáék nagyon szerencsések voltak, az övék kivételes történet.” „Ugyanakkor voltak idős emberek, akik értelmiségi foglalkozást űztek, és fizikailag sem voltak már alkalmasak a munkára. Ott az volt a fő kérdés, hogy jutnak ételhez” – teszi hozzá Klára. „Egy bácsi minden nap másik családnál ebédel. Szörnyű megalázó lehetett neki, hogy olyanokra szorul, akiknek szintén alig volt mit ennie. De mégis felváltva etettük, ha tökből-éből is főztük a levest” – veszi át a szót Magda. Akadtak, akik igyekeztek lelket önteni a közösségbe, ahogy tőlük tellett. Egy idős bácsi például, aki a könyvtárát hozta el, úgy segítette a kitelepítetteket, hogy kölcsönadta a könyveit. „A befogadóink jómódú, szorgalmas emberek voltak, akik sokat dolgoztak, néha dolgoztattak. És akiknek munkát adtak, azokból

lettek az ellenségeik. Bár azért kerültünk a »kulákokhoz«, mert Rákosi össze akart velük ugrasztani, többnyire nagyon kedvesek voltak velünk. Kevés volt a kivétel” – emlékszik vissza Andrea, akinek évekkal később az esküvőjére is eljött a befogadó család „gazda nénije”: „Erzsi néni egész éjjel süített-főzött, és hátiban hozta föl Pestre a lakodalomra, amit készített. Később is meghívtak minket magukhoz, ma is tartjuk az unokával a kapcsolatot. Amikor egyszer elmentünk Mikófalvára a férjemmel meglátogatni őket, akkor jött az ötlet, hogy szeretnénk viszonzni, meghálálni valamivel” – meséli Andrea a Mikófalván 12 éve felavatott emlékoszlop tőle származó ötletéről. A befogadó falura és családokra emlékezve hálából állították a kitelepítettek, akik számára később is fontos megtartó erő volt a mikófalvi közösség. Kálváriájuk ugyanis az 53-as amnesztiával korántsem ért véget.

Egy bácsi minden nap másik családnál ebédelt, olyanoknál, akiknek szintén alig volt mit ennie.

„MAGYAR VAGYOK, ÉN ITT MARADOK”

„Az amnesztia úgy szólt, hogy elhagyhattuk a kényszerlakhelyet – meséli Magda –, de Budapestre és a nagyvárosokba nem költözhettünk be. Ez nem vonatkozott a 16 év alatti gyerekekre, ezért mi hárman a keresztmamámhoz költöztünk a Budafoki útra, ahol amúgy is nagyon sokan laktak, még albérlők is. Édesanyám apám egyik bátyjánál, Vecsésen húzta meg magát, oda járt aludni, nappal velünk volt, édesapám az esztergomi Fürdő Szállóban volt pincér, és egy fűtetlen szufiniban vészelte át 53 telét. Sikerült szereznie Budaörsön egy szobát, a teraszt pedig bedeszkázták, és ott főztünk. Már nyolcadikos voltam, amikor végre ott újra együtt lakhattam a családdal. Ott ért a hír, hogy 56 nyarán feloldották a korlátozást. Akkor apám azt mondta, muszáj menni, mert ki tudja, meddig mehetünk, ezért kivettek egy üres szobát albérletbe a keresztmamámék alatti emeleten. Csak az ágyaink voltak ott, minden egyéb

főnt zajlott. Ők 56-ban elmentek, minket is hívtak, de én mondtam, hogy magyar vagyok, én itt maradok. Erre az öcsém is rákezdté. Maradtunk.”

Andreáék is teljesen nincstelenek lettek, apja természetesen nem folytathatta az ügyvédi praxisát, protekcióval kapott valamilyen adminisztratív munkát. „Én hiába voltam kitűnő tanuló, ott volt az x a naplóban, nem akartak a gimnáziumba sem felvenni, végül kaptam protekciót, mert a Haidekker sodronygyáros nevet sokan ismerték, és felvettek. Édesanyám egyik távoli rokona Enyingről küldött 200 forintot, és abból odaköltöztünk hozzájuk egy időre. Munkát Veszprémben kapott a papám, ezért én oda kerültem kollégiumba, ott ért az 56-os forradalom, fantasztikus volt azt megélni.”

„Persze egyetemre sem vettek föl mint ikszeszt, pedig miniszteri dicséretet kaptam a színötös bizonyítványomért. Pedig maximális pontszámom volt, és olyan kevesen feleltek meg, hogy pótfelvételeit hirdettek. Csak három év múlva tanulhattam tovább, amikor már »termelőmunkában bizonyítottam«, akkor sem ott, ahol szerettem volna, csak gépészmérnöknek és estin, munka mellett, de csak azért is elvégeztem” – meséli Magda.

A kitelepítésekkel kapcsolatban ma is alapvető a tudáshiány. A fő tévhit Klára szerint, hogy csak a vagyont vették el ezektől a családoktól (persze a vagyontárgyak, a könyvek, bútorok, családi fotók sem kerültek elő soha), és sokszor elhangzik, hogy nem volt annyira súlyos, mint a zsidóüldözés, ahol a fizikai megsemmisítés volt a cél. „Tény, hogy a hortobágyi táborokba sem azért vitték az embereket, hogy meghaljanak – jegyzi meg Breuer Klára –, bár elhangzottak olyanok, hogy a kitelepítettekkel zsírozzuk meg a földet, és volt, aki elveszítette a gyereket, mert megfagyott, vagy megtörtént, hogy a nagypapa már odafelé menet meghalt – ezek egyéni tragédiák. De a tényleges a cél a társadalom aljára való süllyesztés volt, hogy kivegyék ezeket az embereket a társadalom szövetéből, és könnyebben boldogulhassanak a többiekkel. Tudok például olyan szegényparasztról, akit elvittek a Szovjetúnióba, hogy nézze meg, milyen szuper a kolhozrendszer, de ő azt mondta, inkább mégis gazdálkodna azon a 10 hold földön, amit kapott. Ez elég volt, hogy kitelepítsék, mielőtt még követőkre talál.”

Voltak, akik évtizedek alatt lassan talpra álltak, ahogy Andrea és Magda is, de ahogy mondják, beléjük rögződött, hogy az ablakot mindig zárják be, ha beszélgetnek, és nehéz elfelejteni az érzést, hogy bármi megtörténhet egy nyári reggelen. „A hetvenéves évfordulós ünnepségen olyan hölgygel is találkoztam, aki korábban nem is tudta, hogy az édesanyja kitelepített volt” – mondja Klára. „Édesapám, dr. Breuer Pál nagyon komolyan foglalkozott ennek a feltáráásával 2016-ban bekövetkezett haláláig. Igyekszem folytatni ezt a munkát, és összekötni azokat, akik erről még beszélhetnek, azokkal, akik nem sokat tudnak róla.” ♦

SZÖVEG –
MOLNÁR-BÁNYFY KATA

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
KÖZKINCSES

A magyar film RÓLUNK SZÓL

„Jó film az, ami energiatöbbletet ad a nézőnek. Lehet dráma vagy vígjáték, játékfilm vagy dokumentumfilm, a lényeg, hogy ne leszívja az energiáimat, hanem töltsön fel, inspiráljon, adjon plusz életenergiát” – fogalmazza meg **Káel Csaba**, a mozgóképipar fejlesztéséért felelős kormánybiztos, a Nemzeti Filmintézet elnöke, nem melleleg Kossuth- és Nádasy Kálmán-díjas filmrendező, érdemes művész. A magyar filmgyártás az elmúlt évtizedben *Andy Vajnával* és az ő örökségét tovább építő Káellel kapott valami többletlendületet, sikeressé és eredményessé vált. Hogy ez így van, azt számos közönségsiker, nemzetközi elismerés, egyre több élvezhető magyar film, és sok Magyarországon forgatott nemzetközi produkció bizonyítja. Beszélgetésünk másnapján Káel Csaba éppen a cannes-i filmfesztiválra indul, ahol négy magyar filmet is vetítenek, miközben sok filmet gyártó nagy európai országok csak tízévente kapnak meghívást a válogatásba. Kíváncsi voltam, mi kellett ehhez az eredményességhez, és mik a következő évek feladatai.

- ◆ „A magyar film 120 éves, ekkor készült »A tánc« című fekete-fehér némafilm” – kezdi a történetmesélést Csaba. „Ebben a kicsi országban 120 éven át, folyamatosan, minden történelmi trauma, gazdasági nehézség, háborúk és diktatúrák ellenére mindig gyártottak filmet. Összesen több mint kétezer magyar film készült magas színvonalon, több igazi aranykort is megélt a magyar filmgyártás, és olyan nagyságokat adtunk a nemzetközi filmiparnak, mint Adolph Zukor, Kertész Mihály (akit a világ Michael Curtizként ismer) és Alexander Korda. Éppen most nyitottunk a Ludwig Múzeumban a magyar film történetéről egy átfogó, elképesztően gazdag kiállítást, mindenkinek ajánlom, most először egyben lehet látni a magyar „moziverzumot”. A rendszerváltás nehéz feladat elé állított bennünket: a szocialista filmgyártásról kellett átállni kapitalista filmgyártásra. Addig minden film állami megrendelésre készült, állami stúdiókban és vágószobákban, és az volt a feladata, hogy az állam üzeneteit közvetítse. Néha, ha bátrak voltak az alkotók, születtek olyan filmek is, mint »A tanú«, amit először a többihez hasonlóan megrendeltek, majd gyorsan betiltottak. Ebből kellett átállni kereskedelmi szemléletű filmgyártásra, illetve egyfajta hibrid megoldásra, megőrizve a részleges állami finanszírozást, de keresve a piaci megoldásokat. 1990-ben kiválasztottak tizünket, hogy

filmszakmát tanuljunk, és az East-West Producer Seminarium keretében elvittek Londonba, hogy tanuljuk meg, hogy csinálják ezt a nagyok. Itt aztán elvittek a legmenőbb ügyvédi irodákba, hogy megtanuljuk a jogi, finanszírozási vonatkozásokat, meg a nagy produkciós cégekhez és biztosítókhoz is, szóval olyan vonatkozásaival ismerkedtünk meg a filmiparnak, amelyekkel addig nem találkoztunk Magyarországon. Emlékszem, a szeminárium után mindannyian rövid beszámolót írtunk a tanulságokról, és mind ugyanazt emeltük ki: ha ez az infrastruktúra, tőke, tudás rendelkezésünkre állna Magyarországon, már holnap el tudnánk kezdeni a nyugati mércéknek megfelelő filmgyártást. Nos, az elmúlt harminc évünk arról szólt, hogy próbáltuk ezeket a feltételeket megteremteni, és az akkor megálmodott folyamatokat megindítani Magyarországon. Lassúra sikerült ez az átmenet.

De a remek hazai szakembergárdának, a tehetséges filmeseknek és az elmúlt tíz év kormányzati akaratának köszönhetően behoztuk a lemaradás egy részét. Mára Budapest London után a második legfontosabb szolgáltató központja a nemzetközi filmgyártásnak Európában, és ezt a pozíciót nem szabad kiengednünk a kezünkéből. Ugyanakkor figyelniünk kell az egyensúlyra is: nem elég, ha kiszolgáljuk az amerikai és a Nyugat-Európából érkező filmeteket a gyártás folyamatában, ne csak bér munkából éljünk. Szintet kell lépni. Az úgynevezett vonal feletti, kreatív szakembereinknek is munkát kell biztosítani. A Fóton most épülő új, korszerű, egybenyitható ikerstúdiókra nemcsak azért van szükség, hogy még több külföldi filmet lehessen forgatni, hanem azért is, hogy a magyar filmek ne szoruljanak ki, ne kényszerüljenek várólistára.”

A tartalomról hosszan beszélgetünk. Miről szóljon a 21. század magyar filmje? Mit támogatasson a Nemzeti Filmintézet? Káel Csaba szerint a fenntarthatóság mint a 21. század világformáló gondolata, három érdemi lábon áll. Az első arról szól, hogy a Földet, a környezetünket, a természetet milyen állapotban adjuk át az utódainknak. A második a fenntarthatóságról mint gazdasági rendezőelvről. A harmadikról kevés szó esik, a társadalmi fenntarthatóságról, arról, hogy a társadalom maga, az emberiség milyen állapotban él majd tovább. Ennek a lábnak fontos eleme a kulturális fenntarthatóság, és amikor arról gondolkodunk, miről szóljanak a filmművészeti produkciók, ennek a szempontnak előtérbe kell kerülnie. A mi felelősségünk, hogy milyen kulturális környezetet hagyunk hátra az unokáinknak. Egyrészt milyen állapotban adjuk tovább a nagyapáink örökségét, másrészt hogyan tesszük mellé, mellé tesszük-e a saját korunk lenyomatát. Észre vesszük és felemeljük-e a lábaink előtt heverő kincseket, és tudjuk-e ezt bartóki értelemben tiszta formában tenni. Káel Csaba hisz abban, hogy erre a tisztaságra a kultúránkban ugyanolyan szükségünk van, mint a tiszta vízre vagy a levegőre.

„Amikor magyar filmeseknek teremtünk lehetőséget arra, hogy alkossanak, azt tesszük lehetővé, hogy azt a hihetetlen gazdagságot, amit a magyarságunk jelent, elmeséljük” – beszél filmipari munkájának leglényegesebb részéről Káel Csaba. „A magyarságunk nem elválasztható a kultúránktól, így a filmtől sem. Fontos, hogy mi magunk is elhiggyük végre, hogy amink van, az érték, azt el kell mondani. Van ez a furcsa

berögzés a volt szocialista államokban, hogy ami nyugatról jön, az nagyszerű, ellenben ami nekünk van, az béna. Ez az egyik nagy bűne a negyven év szocializmusnak, hogy ezt az attitűdöt beépítette még a rendszerváltás utáni nemzedékek gondolkodásmódjába is. Történelmünk például fordulatos, eseményekben, tanulságokban, romantikus hősökben és nagyszerű cselekedetekben gazdag. Azért is támogatom, hogy készüljenek jó történelmi filmek, mert a kultúránkból az válik fenntarthatóvá, megőrizhetővé, amit korszerű eszközökkel, például a filmmel, jól érthetően tovább tudunk adni. Ezért örülök, hogy Hunyadi János történetét egy minden elemében mai sorozatban feldolgozzuk végre, és hogy számos más történelmi témájú filmünk is születik mostanában, így például a »Hadik« (Hadik András berlini hadjárata, XVIII. század), a »Magyar Passió« (az 50-es évek vallásellenes terrorja), »A nap« (1848. március 15. története), a »Pro Libertate« (II. Rákóczi Ferenc élete, XVII–XVIII. sz.) és még számos dokumentumfilm, animáció, portréfilm és ismeretterjesztő film.

Muszáj a sikereinkről többet beszélnünk – a sportkultúrába valahogy ez jobban beivódott, ott merünk büszkének lenni a sikereinkre, jó lenne látni ugyanezt a hozzáállást nagy történelmi alakjaink, vagy éppen nagy tudósaink vagy művészeink esetében. Rengeteg elbeszéletlen történetünk van. A nem történelmi filmek pedig azért fontosak, mert a jelenről és rólunk szólnak, arról, hogy hogyan élünk itt Közép-Európában. Mi foglalkoztat minket, minek örülünk, milyen döntéseket hozunk, mi fontos számunkra. Az amerikai filmekből már jól ismerjük az amerikai középosztály életmódját, ennek lett is normatív szerepe az életmódunk alakításában, pedig a saját, közép-európai életünk legalább olyan érdekes és tartalmas, nem túlzás azt

mondani, hogy például emberi kapcsolatokban, barátságokban az amerikainál gazdagabb, őszintébb világ. Meg kell tanulnunk a film eszközeivel mesélni erről.”

Szó esik a közép-európai együttműködésekről, mindek előtt a V4-országok között, de tágabb körben is. Fontos disztribúciós terepe lehet ez a régió az itt készült filmeknek. Ha kicsik is a nemzeti piacok, egymás piacihoz csatlakozva lengyelek, csehek, szlovákok, a volt jugoszláv tagállamok vagy Románia lakói együtt már nagyon is érdemi piacot képeznek. Az NFI által életre hívott FILMIO-t, ami a Netflixhez hasonló felületet kínál új és régi magyar filmek korszerű terjesztésére, ezúton is ajánljuk. Jó lehetőséget teremt, hogy szomszédos országok megosszák a filmkincsüket egymással. Jól fogjuk egymás filmjeit érteni, véli a kormánybiztos, mert sok hasonlóság van köztünk és kultúránk között, értjük egymás humorát és egymás bölcsességét is Európának ebben a felében.

Fontos megtartani a jó pozíciókat mint filmipari szolgáltató központ, mert ez munkához, bevételhez juttatja és fejlődési pályán tartja a magyar filmipart. A nagyköltségvetésű amerikai filmekben dolgozó magyar szakemberek a legújabb technológiákban is naprakészek, ezt a tudást a magyar filmek gyártásánál is fel tudják használni. Fejlesztetni, építkezni, több infrastrukturális lehetőséget teremteni infrastrukturálisan – ez is lényeges, hiszen évek óta műteremhiány van a filmiparban. Továbbra is támogatni kell pályázati úton a magyar alkotókat, és közben odafigyelni arra, hogy a magyar filmek egyre szélesebb közönséget érjenek el (és támogatni is

kell őket ebben – kifejezetten ez a célja a nemrég bevezetett marketingtámogatásnak). Káel Csaba egy új filmes központról, állandó kiállításról is álmodik Budapesten. Dél-Pesten kaphatna helyet a magyar film és fotográfia új múzeuma, amely kiegészülhetne a filmgyártás és a kulturális élet más központjaival is, kapcsolódva a Művészetek Palotájához és a Nemzeti Színházhoz. „Ahhoz, hogy felvehessük a versenyt a nagy európai és amerikai filmgyártókkal, az kell, hogy magasán képzett, korszerű tudással bíró szakembereink legyenek. Éppen ezért a Színház- és Filmművészeti Egyetem ügye nem politikai, hanem nagyon komoly szakmai kérdés. Meg kell tanulnunk a kor technikai és szakmai elvárásaihoz igazítani a magyar filmipart, ehhez pedig a képzést kell a lehető legkorszerűbbé tennünk. Ez az egyébként több mint húszszer embert foglalkoztató ágazatnak minden területére igaz, a kreatív és látványos munkát végzőkre és a technikai támogatást nyújtó szakemberekre, világítóokra, hangosítókra, vágókra is. Ennek a megteremtésén dolgozik nagyon jól a Vidnyánszky Attila vezette kuratórium és az egyetem új vezetése is” – fejezi be a gondolatmenetet a kormánybiztos, aki úgy látja, különösen jó forgatókönyvírókból és tapasztalt producerekből van idehaza nagy hiány.

Fontos lenne tematizálni a közbeszédet jó magyar filmekkel. Akár nem csak idehaza. Tehetséges magyar producerek, rendezők, kreatív stábok nagyszabású nemzetközi koprodukción keresztül a korábbinál szélesebb közönséget is el lehet érni, ha a magyar film meghatározó szakemberei – köztük az NFI-t vezető Káel Csaba – mernek nagyot és bátrán álmodni. Mi, nézők, pedig csak nyerhetünk. ♦

SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
VILÁG-KÉP

◆ Ezen a két oldalon lehetne több száz gyönyörű fénykép a számunkra fantasztikusan – 6 arany, 7 ezüst, 7 bronz – záródó tokiói olimpiáról. Kiemelést érdemelne az országúti kerékpározás versenyét limitidőn belül teljesítő, ám szervezői hiba miatt mégis kizárt Valter Attila csakúgy, mint a történelmi aranyat szerző Szilágyi Áron. Megannyi párhuzamot találhatnánk „jó” és „rossz” szereplésre, azonban azt gondolom, hogy számunkra ez az olimpia nem várt sikert is hozott: **megtanultunk örülni** az ezüst- és bronzérmeknek, szurkolni a pontszerzéseért, vagy a becsületes, őszinte helytállásokért a magas elvárások helyett-mellett.

Sztanyiszlav Kraszilnyikov (TASS Orosz Hírügynökség) remek felvételén az a pillanat látható, amikor a magyar női vízilabda-válogatott számára biztossá vált, hogy legyőzte az orosz együttest, ezzel megszerezve a női vízilabda első olimpiai érmét Magyarországnak számára. ◆

Kép: Profimedia-Red dot/Stanislav Krasinikov/TASS